బుద్ధోత్పత్తి.

గ్రంథకర్త

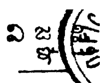
భ. చి. యజ్ఞనారాయణ.

1st January 1913.

Printed at the V. R. C. Press, Vizagapatam.

B. C. V. Narayana

చదువరులారా!

నామిత్రులు కొందరీచరిత్రంబును వ్రాయుమని నన్నుఁ బ్రోత్సాహపరుప నిది వ్రాసితిని. వారలకు యమకంబన మిగుల ప్రీతి కావున కొన్ని పద్యంబుల యమకంబముతో వ్రాసితి. అచ్చటచ్చట యమకంబునకు నీమభంగమయినను రసభంగము మాత్రము కాకుండ వ్రాసితి. రసగ్రహణ పారీణులగు వారలిది తెలియజాలకుందురా! ఈకథ మిగుల క్లుప్తపరచి అచ్చటచట దగుపాటి మార్పుల గూడ చేసి వ్రాసితిని. "సారంగముల సారుమేర మీరుచు కేరుసారంగముల సౌరుమేరమీరు" అన్నపద్యము క్రమాలంకారము. అందుగల సారంగముల కర్థం బెట్టియన 1. కూర్మములు 2. భృంగములు 3. హరిణములు 4. సింగములు 5. విండ్లు 6. కోకిలలు 7 హంసలు 8. కాంచనము. ఈమీది పదములు క్రమాలంకారమందుననుంచిన నర్థమగును. "ప్రమోదోధీమతామపి" యని ధీమంతులకే ప్రమాదము సంభవించుచుండ నాబోటి వారికి తప్పులుండుటబ్బురమా? రసగ్రహణ భారంబు రసజ్ఞులకే వదలి యింతతో విరమించుచున్నాను.

మాడుగుల, 1-1-1913. } విద్వజ్జన విధేయుడు, భ. చి. యజ్ఞనారాయణ.

ఓం నమః గురునాథాయ.

శ్రీగురుచరణారవిందాయనమః.

బుధోత్పత్తి.

శా. శ్రీభామామణియైన రుక్మిణి "హరీ! కృష్ణా! జగన్నాథ! రా
వే! భూమీధర ధారి చేకొనవె, నీవేదిక్కు రాజీవనే
త్రా! భోగీంద్రశయాన" యంచవుడు తన్ ప్రార్థింపగా వచ్చివే
నాభాస్వజ్జఘునన్ వివాహమగునబ్జాక్షుండు ప్రోచున్ మిమున్ 1

క. మిత్రులోక దివసమందున
నత్రికుమారునకు నల బృహస్పతికిన్
పుత్రుడుదయించెనా చా
రిత్రంబును పద్య ఫణితి లిఖయింపుడనన్. 2

క. నరియేయని వారలకని
గురువరు మదిలోదలంచి కొంకక నేనీ
చరితంబు వ్రాయ బూనితి
గురువరు పదభక్తియున్న గొదువ కలుగునే. 3

గీ. అత్రికొడుకు చంద్రుండు బృహస్పతి దరి
విద్యల బఠింపుచుండ నా వేలుపుదొర
గురుని దా జేయు యాగంబు కొరకు రమ్మ
టంచు నొకవార్త బంపించె మించుకూర్మి. 4

అంత నాసురగురుండును 5

మ. తనకాంతామణియైన తారగని "యోతన్వీ! సురేశుండు తా
నొనరింపన్ దలపెట్టె యాగమును సమ్మోదంబుతో నన్ను ర
మ్మనె, నాకంబునకేగ గావలయు నేనచ్చోటికిన్ బోదు బే
మనునీవీశశినెల్లు చూచెదవు సుమ్మా! యంచు వాక్రుచ్చుచున్.

గీ. తన ధవుడు స్వర్గమునకేగ దార చంద్రు
దారసిలి చిలక బాబా వజీరుపోరు
లోన వానిని ధన్యునిగా నొనర్చి
గడియలిప్తగా కాలంబు గడువునంత. 7

క. సురనాథుని యాగమ్మును
పరిపూర్తి నిజేసి గురుడు భార్యాలోకా
భిరతిన్ గృహసీమకు తా
నరుదెంచెను కొంతకాలమయ్యెడి సరికిన్. 8

శా. తారాచంద్రుల భాషణంబువలనన్ తద్గురువుచే జెట్టలన్
సారంగారి యొనర్చెనంచును హృదాబ్జంబందు చింతించి తా
దారన్ బిల్చి నిజంబడుంగ నది సత్యమ్మంతయుణ్ జెప్పగా
పోరా! చంద్ర! వివేకశూన్య! ఖల! పో! పొమ్మంచు నత్యుగ్రతణ్. 9

ఉ. అంతట చంద్రునప్పుడు బృహస్పతి పొమ్మని చెప్ప నెమ్మదిన్
వంత దురంతమై కనుల భాష్పకణంబులు నేల్రాల సీ
మంతిని దార బాసెడి ప్రమాదము సంభవమయ్యెనంచు తా
జింతిలి యెట్టకేలకు వచించె గురూత్తముతోడ నిట్టులన్. 10

చ. గురువర! పూజనీయనుత! కోవిదవర్య! గుణాలవాల! నే
నెరిగియొ నేరకో తమకు నెగ్గులొనర్చితి వాని సైచియే
మరక కృపార్ద్ర చిత్తత దయన్ గనుగొండిదె పోయి వత్తుమీ
చరణయుగాంబుజంబులకు సాగిలి మ్రొక్కెద గైకొనుండిదే 11

చ. అనిధరజాగి మ్రొక్కి యమృతాకరుడా గృహసీమబాసి కా
ననమున జొచ్చి తారను మనస్సున నెంచి విచారచిత్తుడై
వనజదళాక్షి నిన్నిటుల బాయుదునం చొకనాడు నైననే
ననుకొననట్టిచో విధియహా మనసీగతి వేరుజేసెనే. 12

ఉ. నాతిరో! నిన్ను బాయఁగలనా లలనా కలనైన గాని సం
ప్రీతిని నిన్ను గూర్చి జపమే నిపుడే పొనరించువాడ నా
కీతరి కౌఁగలీయఁగదవే పదవే సుదతీవరాంగి యా
హా! తమిదీర్పుమింక చెలియామల యానిలు డాకఁ గోర్వనే. 13

సీ. వగలు గుక్కెడిదాని బగడాల జిగిజాల
నగజాలు సొగసు మోవిగలదాని
అతివిలాసవుదాని మితిమీర రతిజారు
మతిమారు జేయు సంగతులదాని
మొలకనవ్వులదాని తులలేని వెలలేని
జలజమ్ము నవ్వు మోమలరుదాని
ఘనకుచమ్ముల దాని వనజమ్ము ననిశమ్ము
కలనమ్ము నకు బిల్చు కనులదాని
జిలుగుకంచెలదాని నవ్వలరుదాని
చిలుక పలుకులు గలదాని వలపుదాని
సొంపుగలదాని ముద్దుజాల్గూపుదాని
నెన్నడేగంటు కౌఁగిలి నెపుడు గొండు. 14

సీ. సారంగముల సౌరు మేర మీరుచు కేరు
సారంగముల సౌరు మేరమీరు
సారంగముల సౌరు మేర మీరుచు కేరు
సారంగముల సౌరు మేరమీరు
సారంగముల సౌరు మేర మీరుచు కేరు
సారంగముల సౌరు మేర మీరు
సారంగముల సౌరు మేరమీరుచు కేరు
సారంగముల సౌరు మేరమీరు
పాదములు కుటిలాలక పాశములు మ
నోహరాక్షులు నడుము కన్బొమలు పలుకు
లతివ యానము పైదీవ యట్టిదాని
మూడులోకంబులందు నేజూడనెందు.

సీ. అలజక్రవలనిక్కు బడద్రొక్కుగలటెక్కు
గలయట్టి కులుక్రగుబ్బల మిటారి
బలుకెంపు లలిపెంపు తులకింపు పవడంపు
జిగిమోవిగలకంతుచే కటారి

కమలమ్ములను ద్రొమ్మి కలనమ్మునను రెమ్ము
నయనమ్ములను బొల్చు నాతిమిన్న
కరిమబ్బగమియుబ్బగని నిబ్బరము గుబ్బ
తిలగొబ్బు ఘనవేణి యులరుయన్ను
కలికిపలుకున కప్రంపు పలుకు జిలుకు
చిలుకపలుకుల చిల్కవజీరుములుకు
లష్లుపలుకుదు మోహంపు టలుకజూపు
కాంతనెప్పుడు కాంచు భాగ్యంబుకలుగు. 16

సీ. పాటలా కర్పూరంపు మూటలా యమృతంపు
తేటలా పసనింపు మాటలరయ
కోవులా తలముసకు చేపలా మరుచేతి
తూపులా యలనాతి చూపులరయ
కొండలా బంగారు గిండులా జాజిపూ
చెండులా సుదతి పాలిండ్లులరయ
హిమమా ఘనతటి స్థ్యామమా ళ్ళంగర
ధామమా భామమైన సీమయరయ
చేతులా లతాజాతులా సిగ్గుదెలుపు

చందమాయరవిందమా మందయాన
నవ్వుమోమందమా యట్టి నళినవదన
నెందునేగానను జగాన మందుమైన. 17

ఉ. పొమ్మని యొజ్జసెప్పగను పోవగ జెల్లునె నేనుపోను కా
నిమ్మని వానితో నన మరేమి యొనర్చగలాడునాడు కా
ర్యమ్మికతప్పివచ్చె విరహమ్మున కోర్వగజాల నెట్టులా
కొమ్మను చూడగల్గుదును కోరికదీర రమించుటెన్నడో. 18

క. సతియా! కాదది బంగరు
ప్రతిమే! యదికాదు మోహలతయే! కాదా
రతియో! భారతియే! నా
మతియే! నాగతియొ! నారమణియే! మణియే!. 19

చ. "మగడువగండనంగ మది మక్కువ యెవ్వనియందుకంటెకిం
పగు నతడెవ్వడో యతడె" యంచును నాటిదినమ్మునందు నా
మగనికినాఖ్యశెప్పి యనుమానము మానిపి నన్నగూడునీ
వగలకు నీయగావలదె పద్యము లోకక్రసహస్రవంగనా!. 20

ఉ. ఇంతులమిన్న యొక్కతె వరి నిర్వరమున్ రతిదేలనీవు ర
త్యంతమునందు సిగ్గుపడి యంగము డాచికొనంగ "చాలులే
యింతకుమున్న లేనిదిది యెక్కడనుండి రుచెందె" నాగ సా
మంతవుడాపుచూచు వరమానినినిన్ మదిలో దలంచెదన్. 21

ఉ. పున్నమచంద్రుబోలు మొగముల్ జలజాళిమునుంగ జేయువాల్
కన్నులు కుంభికుంభముల ఖంగును టింగున మొట్టునట్టిబల్
చన్నులు కంధరంబుల పసల్ వినువీధికి బారదోలు నా
కన్నియవేణి దానిసరి కాంతలు లేరు దిగంతరంబులన్. 22

ఉ. మానసమందు నన్ను హరిమారుగ జూచుచు నాదు నామమున్
ధ్యానము చేయుచున్ ననునదా భజియించెడు మానినీమణిన్
పీనపయోధరన్ సతిని భీతమృగేక్షణ గామదేవతన్
మానితబంధరాలకను మానసమందున గొల్చుచుండెదన్. 23

ఉ. జలకములాడి పైపసపు చాలనలందగ నెంచి స్త్రీయుపూ
తలువవదల్చి యొక్కవనిపై యటకేజన సిగ్గుచేత సూ
మలరగవచ్చి "యిల్లుతగునా జలకంబుల నాడుచుండు తో
య్యాలిదరికేగవచ్చునె" యటంచు వచించు సతిన్ దలంచెదన్.

ఉ. కాంతరో! నీవుపాలుపితుకఁగ దలపోరగ జేసినేను దన్
బంతులనెత్తనంతట భవత్పతి యచ్చటి కేగుదేర నా
వంతయు జంకకాతనికి నడ్డముగా జని ''గడ్డితెమ్ము వే
కాంతుడ'' యంచుబల్కెడివగల్ గలపోసెద నేమనమ్ము నన్. 25

చ. అనిబహుభంగులన్ సతిసుధాంశుడు నెమ్మది నెంచునంత న
య్యనసుకచిల్కవచ్చి వినయమ్ము నయమ్మును దోప వేళ్ల జా
లినదిగాంచి యద్భుతము రెట్టిపడంగను దానికంతమం
దునగల కాకితమ్ముగని నోసముతో నదిదీసి విప్పుచున్. 26

క. అది తనప్రియయగు తారా
బ్జగళాక్షియె పంపెనందు భావమ్మునతా
నుదలచి యది యీరీతిని
చదువంగా దొడగె సంతసము పెనుగొనగ౯. 27

ఉ. ''ఓరమణీయ రూప! తమ రోయ్యాన నన్నెడబాయ నల్లుడా
మారుడు వజ్జజేరి యనుమానము భీతి త్యజించి చెప్పగా
నేరనియట్టిబాములవి నీలిని బెట్టుచునున్న వాడు, రా
రా! రతిదేల్పరా! సతినిరా! కరుణించర! యోసుధాకరా!

ఉ. తారను, ప్రేమమై నినునదా భజియించెడిదాననే భవ
దారను, నీసురూపము ముదమ్మునజూచి విశేషప్రేమనీ
పై రహిదాల్చి నిన్నడసి ప్రాణము మేనవహించినాను, రా
ధా! రతిదేల్చరా! నతినిరా! కరుణించర! యోసుధాకరా!.

ఉ. తాపముదీర్పరా! ననుముదమ్మునసేలర! బ్రోవరార! యీ
కోపముమానరా! నను స్వకోమలిరీతిని చూచుకోర! నా
పాపముకాని యిట్టి పతివల్లను సౌఖ్యములేమినాకు, తా
రాపతియన్నమాటను పరాకునుచెందకురా! సుధాకరా!. 30

ఉ. వచ్చిననింద వచ్చెనది వద్దనినన్ మరిపోదు కాన నా
ముచ్చటదీర్చినీదు నగు మోమొకసారి క నంగజేసి లో
హెచ్చినమోదమందుచు రతీశ్వరు సంగరమందునేలి యీ
యిచ్చలదీర్చి ప్రేమగనుమీ వినుమీ మనవిన్ సుధాకరా. 31

ఉ. నించరకూర్మినన్ను కరుణించర తాళగజాలముద్దు చె
ల్లించరమించుకూర్మిని వరించర యిచ్చటకీవువేగ నే
తెంచర పూర్వసఖ్యము మదిన్ దలపోయర నిన్నుబాసి జీ
వించర కౌగలీయర భువిన్ నినేనమ్మితిరా సుధాకరా. 32

సీ. నీమీఁది ప్రేమచే భామలం దెడిదాని
నీప్రాపు నుండగా నెంచుదాని
జాణవటంచు నీసరస జేరినదాని
వెసనిన్ను గలయగా మసలుదాని
రతినాథుచేచాల వెతలు చెందెడిదాని
ఘనముగా నిన్మది గాంచుదాని
మిగులరూపసివంచు మిమ్ముగోరినదాని
నాకాముడవటంచు నమ్ముదాని
మేని మిసమిసజూచి కామించుదాని
విశ్వమీవేయటంచు భావించుదాని
మీరియున్న కోరికదాని మిమ్ముగాంతు
నని దలంచెడిదాని నన్నాదరించు. 33.

ఇట్లు
భవత్ప్రియసి-
తార.

ఆలేఖం గాంచి శశాంకుండానంద హృదయారవిందుడై యా

చిలుకంగని ముద్దాడి తద్దయు కొంతప్రొద్దుబుచ్చి తన ప్రియకాం
తామణికి కమ్మవ్రాయనెంచి కాకితంబు లేమికి చింతించి, తార
పంపినలేఖకు రెండవవైపున వ్రాయదొడంగె. 34

ఉ. మంగళమస్తు నీకు కచమార్దవసంపదకున్ ముఖమ్ముకున్
మంగళమస్తు నీదు జఘనమ్మునకున్ మధురంపు మోవికిన్
మంగళమస్తు నీతగు కనల్ కనకమ్మును గేరుమేనికిన్
మంగళమస్తు రూపజిత మన్మథురాణి రో! నాదు ప్రాణిరో! 35

సీ. మానినీ! నీలేఖ మమ్ముల జేరెను
కనులార దానిని గాంచినాడ
నోకాంత విన్ననమూహ మొనర్చితి
భామినీ నీపైని ప్రేమమున్న
దంచుచెప్పుటకు కందర్పుడే సాక్షియా
న్యాయమాయీరీతి వ్రాయనీకు
నాజ్ఞయొనర్పనేనప్పుడే నరుదెంతు
మీనాక్షి నీవిట్లు మేలమాడ
రాదు నీకు న్యాయంబిది కాదు సత్య
మియనంగుడు క్రూరుడై యేచదొడగ

జాణ! నీకౌఁగిలిచ్చి నీసరస జేర్చి
నను గృపఁ గనుఁగొమ్మిక నళినవదన. 36

చ. గురుని మహాగ్రహమ్మునకు గొంకి నినుఁ విడనాడి కాననే
జారబడినాడ నిన్నెపుడు జూతునొకో యని నెమ్మనమ్ములో
నరయుచునుంటినట్టియెడ నందెభవల్లిఖ తంపులేఖ కాం
తరో! విను మెందుదెల్పెద ముదమ్మును జెందెదవీవుకోమలీ 37

చ. అలుకనుబొందనిమ్ము గురుడందరుఁగ గడుమూరనిమ్ము వే
ల్పులునను నవ్వనిమ్ము సురపూజ్యులు వృద్ధులు నాదు తల్లిదం
డ్రులు నను దిట్టనిమ్ము సతిరో! వచియించెద నిన్ను నీవ్రియవు
లలనగగొంచుపోయెద సురప్రభుడడ్డము పొచ్చినిల్చినఁ. 38

గీ. రెండుగంటలరాత్రియై యుండుసరికి
మనవనమ్మున కేను క్రమ్మరనువత్తు
తప్పదచ్చోటికిఁ రమ్ము తప్పకీవు
రమణి

ఇట్లు
నీప్రియుఁడు
సారంగధరుడు. 39

చ. అనిమొకకమ్మవ్రాసి యమృతాకరుడా శుకకంఠసీమ నొ
య్యనముడివెట్టి తుర్రుమని యప్పుడె యాశుకమేగెనంత నా
వనజుడు తల్లిగాడ్పుల జవమ్మునకున్ వెరపొంది లోఁగి కాం
తను మదిలోఁదలంచుచు క్షణమ్మొక యబ్దము రీతి ఁచ్చుచున్. 40

క. మును తనసతికిన్ లిఖియిం
చిన చొప్పున నాతడు వనసీమకు వేవే
జనుదెంచె, నంతకమ్మన్
గనుగొని యాతార రేయి కాగా నంతన్. 41

గీ. ఇంటగల యట్టిభోజన కృత్యములను
వేగ నెరవేర్చి పతిని శయ్యాగృహమున
జేర్చి రతిదేల్చి నిదురింపజేసి చంద్రు
దరికి నేగగా నెమ్మది నరసిలేచి. 42

క. శయ్యాగృహంపు తలుపుల
నొయ్యనతామూసి కాంతుడుండెడికడకున్
దయ్యనజని రతిగూడుచు
నయ్యాతివయు వానితోడ నరిగెను పిదపన్. 43

చ. సురగురుడంత లేచి తనసుందరి లేమిని దివ్యదృష్టిచే
నరసి శశాంకుతో జనెనటంచును నారసి వేగ లేచి తాం
దరగ సురేశుసన్నిధికి తాజని వానిని గాంచి చింతనై
జరిగిన దానినంతయు వెసన్ నుడువంగ నతండు కిన్కమై. 44

ఉ. దూతను బిల్చి ఘోరివడి తోయజశాత్రవు డున్న చోటికీ
వీతరి బోయి "మాగురుని యింతిని బంపుమటంచు భూధరా
రాతి వచించెనంచు నటు రామను బంపక తప్పితేని నే
నీతలభూతలమ్మునకు నిచ్చెద" నంచు వచించు నావుడున్. 45

గీ. అంత సురదూత చంద్రుని యండకరిగి
వజ్రితనతోడ జెప్పిన వార్త జెప్ప
మండి పడియేమి సురవల్లభుండు నన్ను
జంపువాడె సరే! యాజి జరుగనిమ్ము. 46

అని చంద్రుండు దేవదూతకు ప్రత్యుత్తరమిచ్చి యుద్ధంబే కర్జం
బనియెంచ నీవార్త నారదమునీంద్రునిచే శుక్రుండు విని రాక్షసబ
లంబును చంద్రునకు సహాయంబుగా బంప నప్పుడు జంభారికిని

జలజారికి దారుణరణంబు జరుగ కామారి దేవతలకు సహాయం
బురా గాండీవంబు ధరించి శశాంకుండు ప్రళయకాల ఝంఝా
మారుతంబుభంగి యాజినొనరింపుచుండ నలువ ప్రవేశించి యుద్ధం
బుమానిపి తారను బృహస్పతికిచ్చి పంపె నంతట. 47

ఆ. వె. ఘనపాండిమంబు కౌనధికంబును
చన్నుమొనలు నలుపు సన్నగిల్లె
జవము తారకపుడు చంద్రుడు మితిలేని
సంతసంబుబొంద స్వాంతమందు. 48

గీ. తారయీరీతి గర్భంబుదాల్చి నెలలు
నిండ సుముహూర్తమందున రెండవ మరు
డనగ సొబ్గైడి పుత్రునింగనియె దార
సాలనాటికి యేతెంచె చంద్రుడంత 49

గీ. నాకుమారుడటంచును నళినవైరి
మత్కుమారుడటంచు సురగురుండ
నంగనీదెబ్బలాట మాన్పంగదలచి
నలువ యేతెంచి తారను బిలిచి యడిగె. 50

క. సతి యీయిరువ్వురిలో నీ
సుతు నెవరికి గంటివనగ సుదతీమణితా
చతురతగ మోము వాల్చుచు
నతనికి నేగంటిననుచు నజ్జుసి చూపెన్. 51

గీ. అంత నాపుత్రిచంద్రిన కర్ణంబు
చేసి యాబృహస్పతి జనె శీతకిరణు
డా శిశువున కాఖ్యను బుధుడంచు బెట్టె
నిదె బుధోత్పత్తి యనుచు సుహృదులకపుడు. 52

గీ. చెప్పినా నరసున్నల జేర్పలేదు
కన "టు ఎర్రిజుహూ్యమను" యనెడిమాట
సరసులగు మీరెరుంగరే తిరుగ మీకు
నుడువనేటికి మాట దండుగకుగాని. 53

10363